

Sisekaitseakadeemia
Finantskolledž

Martin Nassar

**FÜÜSILISE ISIKU TULUMAKSU KESKMINE JA
PIIRMAKSUMÄÄR EESTIS**

Lõputöö

Juhendaja:
Indrek Saar, PhD

Tallinn 2017

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2017
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Füüsilise isiku tulumaksu keskmine ja piirmaksumäär Eestis</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Average Tax Rate and Marginal Tax Rate in Estonian Personal Income Tax System</p> <p>Töö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 38-st leheküljest. Lõputöö koostamisel on kasutatud 25 allikat. Töö on aktuaalne, kuna viimastel aastatel on tulumaksuvaba miinimumi tõstetud ning seda lubatakse teha edaspidigi. Uuendusena kehtis 2016 aasta tulude kohta tulumaksu tagasimakse madala palgaga töötajatele. Sedalaadi muudatused mõjutavad inimeste käitumist ning see avaldub eelkõige keskmise ja piirmaksumäära kaudu.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on analüüsida füüsilise isiku tulumaksu keskmisi ja piirmaksumäärasid Eestis. Töö eesmärgi saavutamiseks püstitatakse järgnevad uurimisülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Antakse ülevaade maksustamise eesmärkidest ja olemusest. 2. Antakse ülevaade keskmise ja piirmaksumäära arvutamise põhimõtetest. 3. Kirjeldatakse keskmist maksumäära ja piirmaksumäära mõjutavaid elemente Eesti tulumaksusüsteemis. 4. Arvutatakse Eestis kehtiva füüsilise isiku tulumaksu keskmised ja piirmaksumäärad leibkondade tulutasemete ja suuruste lõikes <p>Töös antakse teoreetiline ülevaade tulude eesmärkidest ja põhimõtetest ning erinevatest tulumaksusüsteemi koormust kirjeldavatest maksumääradest. Töö empiirilises osas kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit. Lõputöö kirjutamisel jõudis autor järeldusele, et madalapalgaliste maksutagastus avaldab positiivset mõju väga kitsale tulugrupile. Samuti toob muudatus kaasa negatiivse mõju neile, kellel on lapsed või kelle sissetulek on üle poole keskmisest palgast.</p>	
Võtmesõnad: piirmaksumäär, keskmine maksumäär, efektiivne maksumäär, tulumaks	
Võõrkeelsed võtmesõnad: marginal tax rate, average tax rate, effective tax rate, income tax	
Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Riigi eelarvestrateegia 2017–2020	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Martin Nassar	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja:	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor:	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TULUMAKS JA MAKSUMÄÄRAD.....	6
1.1 Tulumaksu eesmärk ja olemus.....	6
1.2 Keskmise ja piirmaksumäära arvutamise põhimõtted	11
2. MAKSUMÄÄRAD EESTIS NING NEID MÕJUTAVAD TEGURID	18
2.1 Keskmist maksumäära ja piirmaksumäära mõjutavad elemendid Eesti tulumaksusüsteemis	18
2.2 Keskmise maksumäär ja piirmaksumäär tulugruppide lõikes	23
KOKKUVÕTE	32
SUMMARY	34
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	36

SISSEJUHATUS

Tulumaksusüsteem on Eestis kasutusel olnud taasiseseisvumisest alates. Tulumaks on otsene maks ning see on vajalik, kuna riik saab vajalikke ressursse avalike kaupade ja teenuste pakkumiseks. Maksumaksjad on enamasti arvamusel, et tulumaksusüsteem on liialt koormav ning seega tuleks leebemaks muuta. See omakorda vähendaks raha laekumist riigikassasse. Kõige paremini iseloomustavad maksukoormust piirmaksumäär ja keskmine maksumäär. Need on tegelikud maksumäärad ja kujunevad erinevate tegurite tõttu. Nende väärtus ei ole üldjuhul sama, mis on seaduses kehtestatud maksumääral. Igas riigis on keskmine maksumäär ja piirmaksumäär unikaalne, kuna riigid rakendavad erinevaid maksusüsteeme ning seaduses kehtestatud maksumäärasid. Eespool nimetatud maksumäärad näitavad maksumaksjate tegelikku maksukoormust.

Aktuaalsus antud töö puhul seisneb selles, et viimastel aastatel on tulumaksuvaba miinimumi tõstetud ning seda lubatakse teha edaspidigi. 2016. aastal on tulumaksuvaba miinimumiks 170 eurot kuus. 2017. aastal on see 180 eurot kuus. Uuendusena on ka 2017. aastal tulumaksu tagasimakse madala palgaga töölistele. Peamiseks sihtgrupiks on inimesed, kelle aastatulu jääb alla 7818 euro. Sedalaadi muudatused mõjutavad inimeste käitumist ning see avaldub eelkõige keskmise ja piirmaksumäära kaudu.

Töö uudsus põhineb selles, et varem ei ole Eestis tulugruppide raames, kus võetakse arvesse tulumaksusüsteemist tulenevaid mahaarvamisi, keskmist ja piirmaksumäära uuritud. Sellest tulenevalt on oluline anda ülevaade maksumäärade olemusest, et mõista ning aru saada kajastatavatest arvudest ja teada saada madalapalgaliste tagasimakse tegelik mõju. Töös arvutatakse tulugruppide lõikes madalapalgaliste tagasimakse ning lastetoetuse mõju kuni keskmist palka teenivatele inimestele.

Probleemiks lõputöö teema puhul on see, et poliitilistel tasanditel tehakse maksumäärade muudatusi, kuid nende reaalne mõju majandusele on teadmata. Seega võivad maksusüsteemi muutused kaasa tuua soovimatuid mõjusid. Alates 2016. aastast tehti tulumaksuseaduses mahaarvamiste osas muudatus. Varasema 1920 euro asemel on uueks mahaarvamise piirmääraks 1200 eurot. Sellise muudatuse mõju pole veel

teada. Reaalne mõju avaldub keskmise ja piirmaksumäära kaudu. Seega püstitatakse uurimisprobleemina küsimus, millised on Eesti tegelikud maksumäärad erineva sissetulekuga inimestele.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida füüsilise isiku tulumaksu keskmisi ja piirmaksumäärasid Eestis.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Antakse ülevaade maksustamise eesmärkidest ja olemusest.
2. Antakse ülevaade keskmise ja piirmaksumäära arvutamise põhimõtetest.
3. Kirjeldatakse keskmist maksumäära ja piirmaksumäära mõjutavaid elemente Eesti tulumaksusüsteemis.
4. Arvutatakse Eestis kehtiva füüsilise isiku tulumaksu keskmised ja piirmaksumäärad leibkondade tulutasemete ja suuruste lõikes.

Lõputöös kasutatakse kvantitatiivset uurimismeetodit. Informatsiooni kogumiseks analüüsitakse teemakohast kirjandust ning analüüsitakse Statistikaameti kvantitatiivseid andmeid, mille alusel on võimalik võrrelda Eesti piirmaksumäära ja keskmist maksumäära erineva sissetulekuga inimeste hulgas.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda on jaotatud kahte alapeatükki. Esimeses peatükis antakse ülevaade tulumaksu olemusest, määradest, vajadusest ning rakendamise kohta. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade tulumaksu olemusest ning eesmärkidest. Teises alapeatükis antakse ülevaade tulumaksusüsteemi koormavatest maksumääradest ning milleks on need vajalikud.

Teises peatükis analüüsitakse Eesti maksumäärasid erinevates sissetuleku klassides ning neid mõjutavaid tegureid. Teise peatüki esimeses alapeatükis kirjeldatakse keskmist maksumäära ja piirmaksumäära mõjutavaid sätteid. Teises alapeatükis analüüsitakse kvantitatiivselt erinevate tulumaksuseaduse sätete mõju keskmisele maksumäärale ja piirmaksumäärale tulugruppide lõikes.

Lõputöös kasutatakse erialast teaduskirjandust, muid teemakohaseid allikaid ning Statistikaameti andmeid.

1. TULUMAKS JA MAKSUMÄÄRAD

1.1 Tulumaksu eesmärk ja olemus

Riigi peamiseks tuluallikaks on tänapäeval maksud, millega finantseeritakse valitsemise tegevusi. See, milline maks on riigile õige olulisem tuluallikas, sõltub eeskätt riigi arengu tasemest ning tegevuskeskkonnast. Tavapäraselt on kõige olulisemaks tuluallikaks arenenud demokraatlikus riigis tulumaks. Tulumaks on ka Eesti maksusüsteemis üks peamisi sissetuleku allikaid. Tulumaksuga maksustatakse füüsiliste isikute tulu, mis on teenitud koduriigis või välismaal.

Makse saab liigitada lähtuvalt maksukoormuse avaldumise vormist otsesteks ja kaudseteks. Kui maks arvestatakse ja kogutakse kohustust kandvalt isikult otse, siis on tegemist otseste maksuga. Kaudsete maksude puhul ei maksustata isiku tulu, vaid tarbimist (James & Nobes, 1992, lk 9). Eestis on otsesteks maksudeks maamaks, raskeveokimaks, hasartmängumaks, sotsiaalmaks ning tulumaks.

Tulumaks koosneb kahest terminist ehk tulust ja maksust. *The Organisation for Economic Cooperation and Development* (OECD) sõnastab maksu, kui seadusega kindlaks määratud ja kõigi indiviidide kontekstis ebavõrdseid rahalisi makseid valitsusele. Ebavõrdsus tuleneb sellest, et valitsuse poolt tagatud hüvitised kõigile kodanikele ei ole proportsioonis kodanike poolt makstud maksudega. Maksuks ei saa lugeda muid kohustusi nagu maksuvõlg või laen riigile. (OECD, 1996)

Tulu alusmõiste peab olema objektiivne, võrdsustav ning kõike haarav. Seda mõistet võib käsitleda mitmest küljest. Ajalooliselt eristatakse nii materiaalselt kui ka vaimset vara. Vaimne tulu on ainult teoreetiline ning seda pole võimalik objektiivselt mõõta (Holmes, 2006, lk 23). Inimesed mõistavad vaimset tulu erinevalt. Tööline, kes saab palga asemel kolm korda päevas süüa, kuid talle ei meeldi see söök, hindab selle tulu väiksemalt, kuigi see söök võib rohkem väärt olla. Teisalt teine tööline, kellele see söök meeldib, väärtustab saadud tulu suuremana, kui see toit tegelikult maksab. Holmes (2006, lk 23) toob oma raamatus välja seisukoha, et raha on vaid vahend teenuste ja kaupade saamiseks. Tarbimine toob esile isiku kasu psühholoogiliste tunnete kaudu ehk seda võib nimetada tuluks. Samuti annab Holmes (2006, lk 54) edasi Schanz-Haig-

Simonsi tulumudeli mõttest, mille kohaselt peetakse tulu alusmõisteks seda, kui palju teatud aja jooksul inimese majandusvõime suureneb. Eespool mainitud mudel keskendub eeskätt kaudse tulu, rikkuse puhta suurenemise ning tarbimiskuju summale.

Rahalises väärtuses võib tuluks pidada sissetulekut, mille tekkimisega kaasneb varade suurenemine ja mis suurendab indiviidi vara. Samuti peab see olema rahaliselt hinnatav. Tulu all peetakse silmas näiteks palgatulu, ettevõtlustulu, renditulu, dividende, pensione, toetusi ning stipendiume. Laenu ei peeta tuluks, kuna see tuleb tagastada. Seaduse kohaselt on maksuobjektiks maksumaksja tulu, millest on tehtud lubatud mahaarvamised ning seda maksustatakse tulumaksuga. (Tulumaksuseadus, 2017)

Tulumaks on üldnimetus, mille puhul eristatakse nii füüsilise isiku kui ka juriidilise isiku ehk ettevõtte tulumaksu. Klassikalises vormis ning sisulises tähenduses kannab maksukohustust tulu saaja. Tulu saaja deklareerib oma sissetulekud maksuperioodi lõppedes. Peale deklareerimist tasub maksumaksja kehtestatud määraga tulumaksu. Tulu õigsuse ning deklareerimise eest vastutab tulu saaja. (Tammert, 2006, lk 16)

Maailmas võeti tulumaks esmakordselt kasutusele 19. sajandi alguses, kuna sooviti katta sõjaga seotud kulusid. Esmakordselt prooviti tulumaks rakendada Inglismaal ning see oli tingitud sõjast Prantsusmaaga. Peale sõja lõppu maks ka tühistati. Tuludelt, mis laekusid varalt, käsitööst, kaubandusest kui ka teenindusest, tuli tasuda 10% riigile. Kuna Inglismaal tekkis vajadus arendada infrastruktuuri, rakendati maks uuesti 1842. aastal. Seekord jäi maks ka kehtima ning 1909. aastal lisandus rikastele supermaks. Alates sellest ajast muutus tulumaks progresseeruvaks. (Atkinson, 2004)

Tulumaks võeti kasutusel ajaloolises mõistes suhteliselt hilja, kuna enne maksu rakendamist oli vaja täita eeltingimused, mis lubaks maksu rakendada. Näiteks pidi olema raamatupidamise teooria ja praktika piisavalt arenenud, et tagada ühtne raamatupidamissüsteem. Teiseks oli vaja panganduse arengut, et fikseerida rahade liikumine. Lisaks pidi arenema ka arvutussüsteemide tehniline areng, et fikseerida igapäevased tehingud. Samuti vajati isikut, kes saaks aru avaliku sektori tegevusest ning mõistaks selle kulutusi. (Tammert, 2006, lk 10)

Riigi tegevus mõjutab majandust. Turud ei toimi alati ideaalselt ning üldjuhul on konkurents piiratud. Ühiskonnale vajalike hüvede pakkumine on ebapiisav ning tootmistegevusega kaasnevad välismõjud vähendavad ühiskonna heaolu. Sellest tulenevalt peabki riik sekkuma majanduselu korraldamisse. Kaasaja demokraatlikes ühiskondades võib riigi majandusega seotud ülesanneteks nimetada majandustegevuse ja eraomandi õiguslike raamide määratlemise ja kaitse, majanduse stabiliseerimise, vaba konkurentsi tagamise turul, tulude ümberjaotamise ning ühiste hüvede pakkumise. Eespool nimetatutest on tähtsamateks funktsioonideks:

- allokatsioonifunktsioon;
- jaotusfunktsioon;
- stabiliseerimisfunktsioon.

Allokatsioonifunktsiooni kaudu jaotuvad tootmistegurid, milleks võime nimetada ka ühiskonna käsutuses olevad ressursse, erakaupade ja avalike hüviste tootmiseks. Nende osade omavahelise suhte otsustab riigi fiskaalpoliitika ning sellele tugineb ka avaliku sektori struktuur, tegevuse ulatus ning maht. Allokatsioonifunktsioon seab raamid valitsuse pakutavatele avalikele hüvistele, mis omakorda seondub turutõrgetega ning konkretiseerub iga valitsuse fiskaalpoliitikas (Purju, Tammeraid, 1998).

Jaotusfunktsioon on ettevõtete ning kodanike sissetulekute ja vara jaotamist hõlmav tegevus. Põhimõte, mis seda jaotust juhib, peab demokraatlikus ühiskonnas ühtima riigi ja kodanike enamuse arusaamadega õigest ning õiglasest jaotamisest. Riigi fiskaalpoliitika peaks sellest juhinduma, sest ebaõiglased jaotussuhted tekitavad pingeid kodanikkonnas, pärsivad töömotivatsiooni ja seaduskuulekust. See toob kaasa tulude varjamise soovi, mis pidurdab riigi arengut (Purju & Tammeraid, 1998).

Majandusteooria üheks tunnustatud seisukohaks stabiliseerimisfunktsiooni puhul on see, et fiskaalpoliitiliste otsustega on võimalik mõjutada nõudlust. Madalad maksud suurendavad ostuvõimet ja seega nõudlust, uute töökohtade loomine ja nõudluse kasv toob kaasa toodangu mahu suurendamise, mis elavdab majandust ja suurendab pakkumist (Purju, Tammeraid, 1998).

Eespool nimetatud tegevuste jaoks on vaja koostada eelarve- ehk fiskaalpoliitika. Eelarvepoliitika peamisteks vahenditeks on riigieelarve ning maksusüsteem, mille

kaudu tagatakse hüvede pakkumine ning mõjutatakse majandustegevust. Riigieelarve on mingi perioodi tulude ja kulude finantsplaan (Randmaa, *et al.*, 2007, lk 39).

Tagamaks piisava hulga rahaliste vahendite laekumise riigieelarvesse kujundab valitsus maksusüsteemi. Maksude kogumine ja kehtestamine on üks vanemaid vahendeid majanduse reguleerimiseks. Tänapäeva maksusüsteemil on kaks põhilist majanduslikku eesmärki. Maksustamise juures eristatakse kahte eesmärki:

- fiskaalset eesmärki;
- regulatiivset eesmärki.

Maksustamise fiskaalne funktsioon seisneb selles, et erasektorist tulevad maksud suunatakse avalikku sektorisse. Tänu sellele saab avalik sektor tulusid, mille abil on võimalik rahastada avalike hüvesid (Agnew, Badie, Berg-Schlosser, Morlino, 2011, p. 2584).

Tulumaksu puhul esineb alati fiskaalne funktsioon, kuna tulumaksu kaudu kogutakse tulusid kohaliku omavalitsuse või riigi eelarvesse (Wolowiec, Skica, Gercheva, 2014, p. 52). See tähendab, et soovitakse saada tulusid riigi vajalikke kulude katmiseks.

Maksustamise regulatiivse eesmärgi juures saab välja tuua kolm alameesmärki. Esiteks on ressursside ümberpaigutamine, kus näiteks võib tuua aktsiisid, mille eesmärgiks on piirata alkoholi- ning tubakatoodete tarbimist. Lisaks võib näiteks tuua keskkonnamaksud, mille eesmärgiks on vähendada keskkonda saastavat majandustegevust. Teiseks eesmärgiks võib tuua tulusid ümberjagava funktsiooni. See väljendub selles, et suurema sissetulekuga maksumaksjatel on kõrgemad maksumäärad, siis nad tasuvad maksudeks rohkem kui madalama sissetulekuga maksumaksjad. Seeläbi vähendatakse ebavõrdsust ühiskonnas. Kolmandaks eesmärgiks on majandust stabiliseeriv funktsioon. See väljendub selles, et kiire majanduskasvu korral maksudena kogutavad summad kasvavad, mis mõjub majanduskasvule pidurdavalt. Majanduslanguse korral maksudena kogutavad summad kahanevad ning see aitab soodustada majanduskasvu (Agnew, *et al.*, 2011, p. 2584).

Tulumaksu puhul esinevad kõik kolm juba varasemalt mainitud regulatiivset eesmärki. Tulumaksu ressursse ümberpaigutav mõju sõltub maksumääradest ning lubatud

mahaarvamistest. Riigil on võimalik ressursside paigutamist mõjutada erinevate tulumaksusoodustuste kaudu (Wolowiec, *et al.*, 2014, p. 52). Näiteks koolituskulude maha arvestamine maksustavast tulust soodustab enesetäiendamist ning hariduse omandamist. Eluasemelaenu intresside maksuvabastus soodustab aga laenu võtmist eluaseme soetamiseks.

Tulumaksu ümberjaotav funktsioon sõltub maksumäärade suurusest ning astmelisest tulumaksu süsteemist. Mida suuremad on tulumaksu määrad ning mida suurem on erinevus astmete vahel, seda rohkem erinevad väiksema ja suurema sissetulekuga maksumaksjate poolt tasutavad maksusummad (Wolowiec, *et al.*, 2014, p. 52).

Tulumaksul on majandust stabiliseeriv funktsioon. See avaldub selles, et tulumaks toimib automaatse stabilisaatorina. Majanduskasvu korral vähendab see elanike tulu ning sellest tulenevalt väheneb tarbimisvõimalus. Tulumaksu toime automaatse stabilisaatorina on tugevam astmelise tulumaksusüsteemi korral. (Baunsgaard & Symansky, 2009, p. 26)

Tulumaksusüsteem peab olema hästi läbi mõeldud ning see ei tohi olla elanikele liialt koormav. Teisalt peab see riigikassasse piisaval hulgal raha tooma, et pakkuda elanikele avalikke kaupu ning teenuseid. Tulumaksustamise poolt räägib see, et maksu suurus sõltub maksumaksja teenitavast tulust. Halvaks omaduseks võib pidada aga halba mõju töölistele, mis on põhjustatud sellest, et riigile tuleb maksta märkimisväärne osa teenitud palgast. See aga tekitab nii ettevõtjatel kui ka maksumaksjatel ahvatluse varjata teenitud tulu. Tammerti (2006, lk 9) arvates näevad healuriigid tulumaksu efektiivse vahendina, et saavutada ühiskondlikke eesmärke. Peamiselt soovitakse jagada ümber rikkust, kuid see sõltub valitsevast võimust. Teisalt raskendab tulumaksu rakendamist suur töömahukus, sest iga maksukohustuslase ja temale laekuvate tuluallikate kohta tuleb pidada eraldi arvestust. See tähendab, et riik peab olema haldussuutlik ning seda kergendab märkimisväärselt infotehnoloogia. Paraku on tulumaksu rakendamine koormaks mõlemale osapoolle ehk nii maksumaksjale kui ka maksukogujale.

Riigid koguvad makse peamiselt fiskaalsel eesmärgil. Peamine soov on katta valitsemisega seonduvaid kulutusi ning pakkuda elanikele erinevaid hüvesid. Maksu

kogumisel esineb erinevaid põhimõtteid. Mõned riigid kehtestavad kõikidele maksumaksjatele ühetasandilise maksusüsteemi. Selle süsteemi puhul kehtib kõigile samasugune maksumäär, olenemata sellest, kui suur on indiviidi sissetulek. See, kes teenib rohkem tulu, maksab küll sama protsendi, aga tänu sellele on tema panus riigi kassasse suurem, kui vähem teenivatel inimestel. Teised riigid seevastu rakendavad astmelist tulumaksusüsteemi. Lihtsamalt seletades peavad rikkad inimesed maksma oma tulult suurema summa, kui need, kes teenivad vähem. Tulumaksu puhul on tegemist otsese maksuga, mis piirab maksumaksjate tarbimisvõimalusi. Tulumaks on samuti fiskaalsel eesmärgil kogutav maks, millel on ka regulatiivsed omadused. Regulatiivseteks funktsioonideks on allokatsiooni-, jaotus- ja stabiliseerimisfunktsioon.

1.2 Keskmise ja piirmaksumäära arvutamise põhimõtted

Riigid näevad vaeva optimaalse maksukoormuse leidmisega, mis sobiks nii maksukogujale kui ka maksumaksjatele. Teisalt ei tohi see olla liialt leebe, et riik ise seeläbi raskustesse satuks. Maksumäärade olemusest paremini arusaamiseks tuleb eelnevalt mõned olulised tegurid ning mõisted avada. Maksukoormust reguleeritakse seaduses kehtestatud maksumääraga. Maksumäär on enamasti tähistatud protsendiliselt ning sätestatud seadusega. Sellest tulenevalt nimetatakse seda seaduslikuks maksumääraks.

Maksumaksjate maksubaas on eelkõige seotud maksusüsteemiga. Lisaks mõjutavad maksubaasi erinevad mahaarvamised ning muud seadusest tulenevad soodustused ja toetused. Sellest tulenevalt mõõdetakse efektiivset maksumäära, et näha inimeste maksukoormust. Piirmaksumäära ning keskmise maksumäära puhul võetakse arvesse konkreetset maksumaksjat, et teada saada tema tegelik maksukoormus. Kui seaduses kehtestatud tulumaksumäär tõuseb või langeb, sõltuvad sellest nii piirmaksumäär kui ka keskmine maksumäär. Viimati nimetatud maksumäärad võivad erineda seaduses kehtestatud maksumäärast.

James ja Nobes (2004, lk 13) leiavad, et makse saab liigitada ka maksubaasi järgi. Maksud võivad baseeruda:

- mõnel aktsial ehk kapitali maksul;
- mõnel rahavool ehk tulumaksul.

Maksubaasiga seotud määratlemisel on piisavalt probleeme. Sissetulekumaks ja ettevõtte tulumaks on jooksvad tulumaksud. Kuigi see võib olla eksitav, on kapitali kasvu maks üks sissetulekumaksu vorme. Maksubaasiks sellisel juhul on väärtuse kasvamine, mis koguneb investeringutelt teatud aja möödudes. Seda sissetulekut ei maksustata enne, kui investering on realiseeritud. Sellepärast nimetatakse seda hilinenud tulumaksuks.

Käibemaks ja aktsiisid on kaudsed maksud. Pärandimaks on kapitali maks, kuigi sellel on sissetuleku maksu külge, kus maksustamise kohustus tekib kapitali müümisel. Tervishoiu maks on üks parimaid näiteid puhtal kujul kapitali maksust.

Maksubaas ning maksumäär on tihedalt omavahel seotud. Maksubaas on riigieelarve moodustamise põhilisi tegureid. Maksubaasiks on maksumaksja sissetulekud, mille alusel määratakse maksukohustus. Agregeeritult on maksustamisaluseks objektide summa ning tulumaksu puhul on selleks sissetulekud. Omandimaksuga maksustamisel on maksustamisaluseks omandi koguväärtus (Linnaks, 1994, lk 178). Maksumääraks nimetatakse maksuühikult võetavat summat (EKI, 2016). Maksude laekumine sõltub rakendavast maksumäärast ning maksubaasist. Maksubaas on mõjutatud aga tulu saajate arvust ning tuluallika ulatusest (Tammert, 2006, lk 20). Seega, mida vähem on maksumaksjaid või mida väiksem on laekuv tulu, siis seda suurem peab olema maksumäär. Maksumäär võib olla ka väiksem, kuid seda juhul, kui laekub rohkem tulu.

Tegelikud maksumäärad on väga tihedalt seotud maksusüsteemiga. Oluline on teada, mida erinevad süsteemid endast kujutavad. Maksusüsteemi saab liigitada kolmeks:

- proportsionaalseks ehk ühetasandiliseks;
- progressiivseks ehk astmeliseks;
- regressiivseks.

Nagu juba eelnevalt selgitatud, siis üheks süsteemiks on progressiivne ehk astmeline tulumaksusüsteem. Lühidalt öeldes peavad rikkad inimesed maksma oma tulult suurema summa, kui need, kes teenivad vähem (McCaffery, 2002, lk 21).

Teine süsteem on aga proportsionaalne ehk ühetasandiline. Selle süsteemi puhul kehtib kõigile samasugune maksumäär, olenemata sellest, kui suur on indiviidi sissetulek. See, kes teenib rohkem tulu, maksab küll sama protsendi, aga tänu sellele on tema panus riigi kassasse suurem, kui madalama palgaga inimestel.

Kolmandaks on regressiivne maksusüsteem. Selle süsteemi omapäraks on see, et tulude kasvades väheneb maksukoormus. Näiteks 20% käibemaksu juures maksavad kõik maksumaksjad 20%, kuid selle osakaal madala ja kõrge sissetulekuga inimeste vahel on erinev.

Maksukoormuse hindamiseks kasutatakse erinevaid meetodeid. Tööjõumaksude analüüsimise puhul on enimlevinud viisideks:

- keskmise maksumäära arvutamine;
- efektiivse maksumäära arvutamine;
- piirmaksumäära arvutamine.

Esimesena tuleb selgitada keskmise maksumäära mõistet. Keskmise maksumäär võib olla oluliselt erinev kui seaduses kehtestatud maksumäär. Nimetatud maksumäär mõõdab teiselt tulult tasutud maksude suhet inimese maksubaasi (Rõõm, 2003, lk 35). Lihtsamalt öeldes on see maksude ning kogu sissetuleku mõõdu suhe (Stiglitz, 1995, lk 530). Veel lihtsamalt öeldes väljendab see maksukohustuse osakaalu maksustavast tulust ning üldjuhul peavad olema tehtud mahaarvamised ning erinevad maksuvabastused. Samuti annab keskmise maksumäär vastava aluse ettemääratud maksude mõjude jaotamisele (Barro & Sahasakul, 1983, p. 419). Teisisõnu see näitab, kuidas tegelik maksumäär ning erinevad maksuvabastused mõjutavad meie tegelikku maksukoormust.

Keskmi maksumäära arvutatakse peamiselt erineva tulutasemega indiviidide kohta. Keskmise maksumäära abil määratletakse tulumaksusüsteemi olemus, kas see on progresseeruv, proportsionaalne või regresseeruv. Esimesena nimetatud juhul on

suuremat tulu teeniva isiku jaoks maksumäär kõrgem, teise puhul võrdne väiksema sissetulekuga isikuga ning kolmandal juhul on see madalam. Kui inimene teenib tulu tuhat eurot ja teeb sealt võimalikult mahaarvamised, siis läheb maksustamisele näiteks 800 eurot. Inimene maksab näiteks maksudeks 200 eurot, siis antud näite puhul on keskmiseks maksumääraks $200/800=25\%$.

Efektiivne maksumäär on väga tihedalt seotud keskmise maksumääraga. Keskmise maksumäär erineb efektiivsest selle poolest, et efektiivse puhul võetakse arvesse kogutulu. Lihtsamalt öeldes näitab efektiivne maksumäär seda, kui palju maksumaksjad oma tuludest maksudeks tasuvad (Dictionary of Financial Terms, 2008). Keskmise maksumäära puhul aga arvestatakse enne arvutamist seaduses kehtestatud mahaarvamised maha. Näiteks maksab inimene endiselt maksudeks 200€, kuid ilma mahaarvamisteta ning muude tuludega on tema kogu sissetulekuks 1100€, siis efektiivseks maksumääraks on antud näite puhul $200/1100=18,2\%$. Seega on efektiivseks maksumääraks ühelt eurot võetav tegelik summa, mille puhul ei võeta arvesse maksusoodustusi.

Keskmise ja efektiivse maksumäära kõrval on järgmiseks oluliseks mõõdu teguriks piirmaksumäär. Piirmaksumäär mõõdab maksukulude suurenemise ja sissetuleku kasvu seost. Kui sissetulek suureneb ühe euro võrra, siis piirmaksumäär näitab seda, kui suur osa sellest eurost tuleb tasuda maksudeks. Kuna Eestis ei sõltu maksumäärad sissetulekute tasemest, siis on tööga seotud tulu piirmaksumäär sissetulekute lõikes tavaliselt konstantne (Rõöm, 2003, lk 35). Piirmaksumäär on sobivaks mõõtevahendiks üksikisiku tulult makstavate maksude tegelikuks vaatlemiseks (Barro & Sahasakul, 1983, p. 419). Piirmaksumäära arvutamise puhul tuleb silmas pidada maksude ja tulu vahet. Kui algselt pidi maksudeks maksma 200 eurot ning tulu oli 1000 eurot ja uus tulu on näiteks 1500 eurot ja maksudeks peab maksma 250 eurot, siis antud näite puhul suurenes maksukoormus 50 eurot ning tulu suurenes 500 eurot. piirmaksumäära arvutamiseks tuleb muutused omavahel jagada ning seega on piirmaksumääraks $50/500=10\%$. See tähendab seda, et iga euro mis inimene rohkem teenib, peab ta antud näite puhul 10% maksudeks tasuma.

Selleks, et hinnata maksustamine mõju majandusele, tuleb teada, et piirmaksumäär on kohaldatav nii füüsilistele isikutele kui ka ettevõtjatele. Näiteks võib piirmaksumäär

mõjutada meie sissetulekute reaalselt suurust, tootmist, säästmist ning investeerimist (Barro & Sahasakul, 1983, p. 419). Siinkohal võib tuua näite, kus inimene saab palga kõrgendust 100€ ning astmelise tulumaksuga riigis läheb ta uude maksustamisastmesse. Peale seda saab ta vähem oma tuludest maha arvata ning suurem tulu läheb maksustamisele. Võib tekkida olukord, kus madalamas maksustamisastmes on kasulikum olla kui kõrgemas (Stiglitz, 1999, lk 393).

Kõige suuremat muret tekitab piirmaksumäär madala ning keskmise sissetulekuga inimestele. Tavapäraselt on nendel gruppidel võimalik rohkem mahaarvamisi teha, ehk lahutada tulult maha soodustusi ning vabastusi, mis on tavapäraselt seaduses kehtestatud. Sellegipoolest maksavad need grupid suure osa oma sissetulekust maksudeks. Seega mõjutab see neid gruppe suurel määral, sest enamus sissetulekutest tuleb riigile tasuda. Probleemiks on ka see, et vähe tulu teenivatele isikutele ei pöörata piisavalt tähelepanu. Maksumäär on oluline nii eesmärkide kui ka õigluse vaatenurgast. Eespool mainitud tegurid võivad mõjutada inimeste soovi ja tahet töötada ning raha säästa. Seega soovitakse näha kui palju mõjutavad mahaarvamised ning tulu suurenemine piirmaksumäära (Gillen, 2007).

Tavapäraselt võivad kõrged määrad vähendada inimeste motivatsiooni ning töötahet, kuid madal maksumäär võib hoopiski suurendada inimeste motivatsiooni töötada (Maag, Steurle, Charkravarti, & Quakenbush, 2012, p. 761). See on ka arusaadav, et inimesel ei ole motivatsiooni, kui ta peab suure osa maksudeks maksma. Enamasti ei saa inimesed piisavalt riigi hüvesid vastu ning see süvendab probleemi veelgi. Rikkamad inimesed ei sõltu riigi poolt pakutavatest hüvedest niipalju kui vaesemad ja saavad vajalikke hüvesid endale ise soetada. Seega kannatavadki kõige rohkem madala ning keskmise klassi inimesed, kuna nende sissetulek on optimaalne aga neile ei laiene kõik maksuvabastused.

Selleks, et mõista paremini keskmist maksumäära, efektiivset maksumäära ning piirmaksumäära, on need koondatud tabelisse. Tabelis 1 on välja toodud erinevate maksumäärade iseloomulikud erisused, mille poolest need erinevad. Kõigi kolme maksumäära puhul on maksukulu suhe maksutuluse. Seega kõigil kolmel juhul jagatakse kulud tuludega.

Tabel 1. Maksumäärade erisused arvutamisel (autori koostatud)

	Keskmise maksumäär	Efektiivne maksumäär	Piirmaksumäär
Kulu	Kogu maksukulu	Kogu maksukulu	Maksukulu muutuste vahe
Tulu	Tulu ilma toetusteta	Tulu koos toetustega	Maksutulu muutuste vahe

Keskmise maksumäära omapäraks on see, et kogu maksukulu jagatakse maksutuluga, millelt on seadusest tulenevad lubatud mahaarvamised tehtud. Efektiivne maksumäär sarnaneb suuresti keskmisele maksumäärale. Erinevus seisneb selles, et kogu maksukulu jagatakse kogu maksutuluga, mis inimene on saanud. Tuludele on juurde arvatud erinevad toetused. Juhul, kui inimene on saanud muud tulu, siis võetakse ka see arvesse. Piirmaksumäära on hea kasutada, kui võrreldakse erinevate sissetulekutega klasse. Eeskätt kasutatakse seda proportsionaalse maksusüsteemiga riikides. Seda on hea kasutada ka erinevate aastate võrdlemiseks, kui tõusevad tulud ning sellest tulenevad ka kulud. Siis on hea näha, kui palju inimene täiendavalt ühe euro teenides maksudeks peab tasuma. Piirmaksumäära puhul on maksutulust erinevad mahaarvamised tehtud.

Keskmist maksumäära ja piirmaksumäära mõjutavad mitmed tegurid. Esimeseks oluliseks teguriks on seaduses kehtestatud maksumäär. Sellest sõltub, kui suure osa peavad maksumaksjad saadud tulult riigile tasuma. Suuresti mõjutavad maksumäärasid ka maksuvabastused ning maksu mahaarvamised. Vähem teenivatel indiviididel on erinevad soodustused ning riik võib rakendada tulumaksuvaba miinimumi.

Keskmine maksumäär ning piirmaksumäär on kaks väga erinevat maksumäära. Neid ei tohiks omavahel segamini ajada, kuna need on väga erinevad näitajad. Keskmist maksumäära iseloomustab maksukulu suhe maksutulusse, millelt on mahaarvamised tehtud. See näitaja ei leia palju rakendust, kuid see on juba ajalooliselt kasutusel ning väga hinnatud muutuja. Selle näitaja abil saab teha paremaid otsuseid. Efektiivne maksumäär on väga sarnane keskmisele maksumäärale, kuid selle puhul ei võeta arvesse mahaarvamisi. Selle puhul on maksukulu suhe kogu maksutulusse, millest ei ole mahaarvamisi tehtud. Piirmaksumäära puhul aga võetakse arvesse maksukulusid

ning suurenevat sissetulekut. Seega näitab, kui palju peab ühe lisa ühiku teenimisel maksudeks tasuma. Need kolm tegurit näitavad, millist koormust peavad nii inividid kui ka ettevõtted kandma. Nende tegurite abil on ka näha, kui suurt moonutust maks tekitab. Seejärel on võimalik muuta mahaarvamisi või seaduses kehtestatud maksumäära.

2. MAKSUMÄÄRAD EESTIS NING NEID MÕJUTAVAD TEGURID

2.1 Keskmist maksumäära ja piirmaksumäära mõjutavad elemendid Eesti tulumaksusüsteemis

Nagu teistes riikides, nii on ka Eestis palju erinevaid maksusoodustusi, mis vähendavad maksumaksjate maksukoormust. Erinevad maksuvabastused mõjutavad keskmist- ja piirmaksumäära. Peamiseks elemendiks keskmise ja piirmaksumäära puhul on seaduses kehtestatud tulumaksumäär.

Keskmi-, efektiivset ja piirmaksumäära mõjutavad erinevad elemendid ning maksusoodustused. Eestis on 2017. aastal elementideks ja maksusoodustusteks:

- seaduslik maksumäär;
- madalapalgaliste toetus;
- töötuskindlustusmaksed;
- maksuvaba tulu;
- täiendav maksuvaba tulu alaealise lapse ülalpidamisel;
- täiendav maksuvaba tulu pensionile ja kohustuslikule kogumispensionile;
- täiendav maksuvaba tulu tööõnnetuse- või kutsehaigushüvitise korral;
- eluasemelaenu intressid;
- koolituskulud;
- kingitused, annetused;
- kindlustusmaksed ning pensionifondi osakute soetamine;
- kohustuslik sotsiaalkindlustusmaksed.

Kõik need eelnevad maksusoodustused vähendavad erinevate tulugruppide maksukoormust. Eluasemelaenu intresside, koolituskulude ning kingituste, annetuste puhul tuleb tähele panna seda, et tulust ei saa maha arvata rohkem kui 1200 eurot maksumaksja kohta, kuid mitte rohkem kui 50% ulatuses maksumaksja sama maksustamisperioodi tulust, millest on tehtud ettevõtlusega seotud mahaarvamised (Maksu- ja Tolliamet, 2016).

Peamiseks elemendiks, mis mõjutab keskmist- ja piirmaksumäära on tulumaksumäär. See arvestatakse inimese sissetulekult automaatselt maha. Tulumaksuseaduse § 4 sätestab selleks määraks Eestis 20%. (Tulumaksuseadus, 2017) Tegelikud määrad ei tohiks suuresti erineda seaduses kehtestatud määrast. Kui suurendada seaduses olevat maksumäära, siis suureneb nii keskmine maksumäär kui ka piirmaksumäär. Seadusliku maksumäära langetamisel tegelikud maksumäärad langevad.

Inimese sissetulekult peetakse kinni lisaks tulumaksule ka töötuskindlustuse ning kohustusliku kogumispensioni makse. Mõlemad vähendavad inimese maksubaasi ning seeläbi mõjutab see ka keskmist maksumäära ning piirmaksumäära.

Uue elemendina maksti madalapalgalistele toetust. Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse § 37¹ kohaselt on tagasimakse kord aastas makstav toetus, mille eesmärk on täistööajaga töötava madalapalgalise töötaja sissetuleku suurendamine (Tööturuteenuste ja –toetuste seadus, 2016). Töötajal tekib õigus saada tulumaksu tagasimakse, mille täpne summa arvutatakse välja töötaja tuludeklaratsiooni andmete alusel. Taotluse saab esitada juhul, kui töötaja tulu jääb aastas alla 7817 euro ehk ühe kuu sissetulek peab jääma alla 652 euro. Tulumaksuseaduse § 12 kohaselt arvestatakse tuluna isiku kogutulu, sealhulgas (Tulumaksuseadus, 2017):

- töötasu ja muu tasu;
- võlaõigusliku lepingu alusel saadud teenustasu;
- ettevõtlustulu;
- kasu vara võõrandamisest;
- rendi- ja üüritulu;
- litsentsitasu;
- intress ja dividendid;
- maksustatav pension;
- toetus, stipendium, preemia;
- hüvitis või muu tulu.

Kõige suurem tagasimakse tehakse inimestele, kes teenivad 480 eurot kuus ehk 5760 eurot aastas. Kui brutotöötasu on üle 480 euro kuus, siis tagasimakse summa väheneb (Maksu- ja Tolliamet, 2016). Siinkohal on see summa oluline faktor keskmise- ja

piirmaksumäära arutamisel. Võib tekkida olukord, kus töötasu kasvades võib inimestel kaduda motivatsioon tööd teha. Piirmaksumäär näitab just seda, kui palju peab sissetuleku puhul ühe ühiku kasvades täiendavalt maksudeks tasuma. See tekitab situatsiooni, kus Eestis kasutusel olev ühetasandiline maksusüsteem võib muutuda selliste soodustuste tõttu astmeliseks. Antud toetus mõjutab suuresti keskmist- ja piirmaksumäära.

Maksuvaba tulul on väga suur osakaal maksubaasi arvestamisel. Tulumaksuseaduse 2. peatükk sätestab maksuvaba tulu ning erinevad maksuvabastused Eestis. Riigiti on maksuvaba tulu erinev. Maksuvaba tulu on sätestatud tulumaksuseaduses § 23 ning Eestis on selleks 2040 eurot. (Tulumaksuseadus, 2017) Seda summat ei pea tuludeklaratsiooni märkima, kuna see võetakse automaatselt arvesse. Eestis võib tuludeklaratsiooni maksuvaba tulu arvesse võtmiseks esitada siis, kui isik ei ole töötanud tervet kalendriaastat. Kasulik on tuludeklaratsiooni esitada ka siis, kui üks abikaasadest ei ole tulu saanud, sest ühises deklaratsioonis võetakse arvesse ka tema maksuvaba tulu.

Samuti on võimalik saada täiendavat maksuvaba tulu lapse ülalpidamise korral. Lapsevanem, kes peab ülal kahte või enamat alaealist last, saab õiguse alates teisest lapsest täiendavale maksuvabale tulule. See on 1848 eurot aastas iga kuni 17-aastase lapse kohta (Maksu- ja Tolliamet, 2016). Täiendavat maksuvaba tulu saab taotleda ainult üks lapsevanem. Näiteks peres, kus on kaks last koos vanematega, võib maksuvaba tulu olla 5928 eurot aastas. Kolme lapsega peres on see summa juba 7776 eurot. Vastavalt 494 ja 648 eurot kuus on maksuvaba. Alates 1. juulist 2017. aastast soovib valitsus toetada kolme lapsega peresid. Käesoleva 200 euro suuruse toetuse asemel hakatakse maksma 500 eurot toetust ühes kuus. Sellest tulenevalt suureneb maksubaas ning muutub ka keskmine maksumäär. Antud muudatus puudutab ka efektiivset maksumäära, kuna pere sissetulek suureneb. Kindlasti mõjutab see ka piirmaksumäära, kuid mitte olulisel määral.

Lisaks lapse ülalpidamise täiendavale maksuvabale tulule makstakse ka erinevaid toetusi. Toetused mõjutavad samuti tegelikke maksumäärasid. Tulumaksuseaduse § 19 kohaselt maksustatakse teiste toetuste hulgas ka perehüvitisi (Tulumaksuseadus, 2017). Perehüvitised on lahti seletatud perehüvitiste seaduses § 3, mille kohaselt on

perehüvitis riigieelarvest Sotsiaalministeeriumi kaudu finantseeritav hüvitis, mida makstakse lastega perede heaolu tagamiseks. Perehüvited liigitatakse kolmeks: riiklikud peretoetused, vanemahüvitis ja elatisabi. Perehüvitiste seaduse § 16 kohaselt on peretoetuseks lisaks teistele toetustele ka lapsetoetus (Perehüvitiste seadus, 2017).

Eestis makstakse ühe lapse eest toetust 50 eurot kuus. Kolmandast lapsest alates makstakse 100 eurot kuus. Alates 1. juulist 2017. aastast muutub seadus, kus kolme lapsega peredele makstakse täiendavalt 300 eurot toetust. Varasema 200 euro asemel on kolme lapsega peredes uueks toetuse suuruseks 500 eurot (Perehüvitiste seadus, 2017).

Tulumaksuseaduse § 23² kohaselt on pensioni korral võimalik täiendavale maksuvabale tulule 2700 euro ulatuses. (Tulumaksuseadus, 2017) Pensionäride puhul võib seega aastane maksuvaba tulu olla 4740 eurot aastas. Kuna maksuvaba tulu aitab vähendada maksubaasi, siis sellest tulenevalt mõjutab see ka keskmise maksumäära arvestamist. See ei mõjuta efektiivset maksumäära, kuna seal ei võeta erinevaid maksusoodustusi ega maksuvabastusi arvesse. Samuti avaldab see mõju ka piirmaksumäära arvutamisele. Kui näiteks tulu jääb samaks aga maksuvabastused aasta jooksul tõusevad, siis suure tõenäosusega piirmaksumäär väheneb.

Koolituskulude puhul võib oma maksustavast tulust maha arvata kalendriaasta jooksul tasutud enda ja alla 26 aasta vanuse lapse, lapselapse, venna ja õe kulud. Koolituskulu saab tulust maha arvata juhul, kui see makstud õppimise eest riigi või kohaliku omavalitsusüksuse haridusasutuses, avalik-õiguslikus ülikoolis, erakoolis, millele on antud registreering Eesti Hariduse Infosüsteemis. Alates 2016. aastast ei saa enam maha arvata mootorsõidukijuhi õppe kulusid ega huvikoolituse kulusid (Maksu- ja Tolliamet). Viimati nimetatud maksusoodustused mõjutavad taaskord keskmist maksumäära. Maksubaas, millelt tulu arvestatakse, jääb suurem kui varasemalt. Seega suureneb keskmine maksumäär võrreldes eelnevalt kehtinud maksusoodustusega. Samuti mõjutab see ka piirmaksumäära. Näiteks võib tuua sellise situatsiooni, kus inimese tulu aastaga ei muutu ning ta ei saa enam autokooli koolituskulusid maha arvata. Sellisel juhul tema piirmaksumäär võrreldes eelmise aastaga suureneb.

Koolituskulusid ei saa maha arvata rohkem, kui on maksustatavaid tulusid. Kui Eesti äriühingutelt saadud dividendid on näiteks ainuke tulu, siis ei ole inimesel

maksustatavat tulu, millest koolituskulusid maha arvata. Samuti ei saa koolituskulu maha arvata tulumaksuga mittemaksustavast stipendiumist. Keelatud on ka õppematerjalide eest eraldi tasutud summasid maksustavast tulust maha arvata. Lastega peredel on võimalik maha arvata haridusasutusena tegutseva lasteaia osalustasu. Üldiselt koolituskulud aitavad vähendada nii keskmist kui ka piirmaksumäära (Maksu- ja Tolliamet).

Kingituste ning annetused saab tulust maha arvata juhul, kui need on dokumentaalselt tõestatud ning kantud Maksu- ja Tolliameti otsusega kinnitatud tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute, sihtasutuste ja usuliste ühenduste nimekirja kantud isikule. Kui kingituse ja annetuse saanud isikud on vastava informatsiooni Maksu- ja Tolliametile edastanud, kantakse tehtud kingituse ja annetuse andmed eeltäidetud tuludeklaratsioonile (Maksu- ja Tolliamet, 2017). Selline maksusoodustus aitab vähendada maksubaasi, mille tulemusena väheneb ka keskmine maksumäär. Efektiivset maksumäära selline maksusoodustus ei mõjuta. Küll aga mõjutab see taaskord piirmaksumäära. Kui tehakse annetus või kingitus isikule, kes ei ole kantud Maksu- ja Tolliameti poolt kinnitatud nimekirja, siis see mõjutab tegelikke maksumäärasid. Antud juhul ei saa maksubaasi vähendada ning sellest tulenevalt tõuseb keskmine maksumäär. Efektiivne maksumäär jääb muutumata, kuid piirmaksumäär suureneb sarnaselt keskmisele maksumäärale.

Erinevad maksuvabastused on tihedalt seotud keskmise-, efektiivse- ja piirmaksumääraga. Kui muutuvad maksuvabastused, siis muutuvad ka tegelikud maksumäärad. Samuti põhjustab muutust seaduses kehtestatud maksumäär. Üldjuhul aitavad erinevad maksuvabastused tegelikke maksumäärasid langetada, kuid tuleb ette ka juhtumeid, kus maksumäärad tõusevad. See on tingitud sellest, et mõni varasemalt kehtinud soodustus tühistatakse või siis vähendatakse maksuvabastuse määra. Olulist mõju avaldab lastetoetuse suurenemine ning tagasimakse madalapalgalistele töötajatele. Madalapalgaliste tagasimakse suurust mõjutavad omakorda toetused, sealhulgas lastetoetus.

2.2 Keskmise maksumäär ja piirmaksumäär tulugruppide lõikes

Maksumäärasid mõjutavad erinevad tegurid. Siin peatükis analüüsitakse, kuidas erinevad tegurid mõjutavad tegelikke näitajaid. Mõjutavatest teguritest sõltub, kas tegelik ning seaduses kehtestatud maksumäärad on võrdsed või mitte.

Kuna Eestis hakati tegema 2017. aastal madalapalgalistele tagasimakseid, siis võib see tekitada olukorra, kus ühetasandilise maksusüsteemiga riigis võib tekkida mitmetasandiline maksusüsteem. Seepärast on oluline uurida maksumäärasid, et näha, mis on madalapalgaliste tagasimakse tegelik mõju. Sellest tulenevalt ongi võetud eri sissetulekuga klassid, et näha, kui palju maksumäärad omavahel erinevad. Algandmetena kasutatakse Statistikaameti andmeid. Kuna toimus seadusemuudatus madalapalgalistele tagasimakse osas, siis on vajalik vaadata, kui palju muutuvad keskmine-, efektiivne, ja piirmaksumäär seaduse muudatusest tulenevalt erinevates tulu gruppides. Selle võrdluse põhjal on näha, kas seadusemuudatus oli otstarbekas või mitte.

Tulu gruppideks valitakse neli erinevat klassi.

- miinimumpalka teenivad inimesed;
- 1/2 keskmisest palgast teenivad inimesed;
- 2/3 keskmisest palgast teenivad inimesed;
- keskmist palka teenivad inimesed.

Piirmaksumäär (ingl k *marginal tax rate – MTR*) iseloomustab, kui palju inimene maksab ühe lisaeuro teenimisel täiendavalt maksudeks.

Piirmaksumäära puhul lähtutakse järgnevast valemist:

$$MTR = \frac{\Delta T}{\Delta I} \quad (1)$$

Kus **MTR** on piirmaksumäär, Δ on muut, **T** on maksud ja **I** on tulu.

Keskmine maksumäär (ingl k *average tax rate – ATR*) näitab, kui palju inimene keskmiselt oma tuludest maksudeks maksab. Keskmise maksumäära puhul on maha arvestatud maksutagastus. Lihtsamalt öeldes on see maksude suhe maksustavasse summasse.

Keskmise maksumäära puhul lähtutakse järgnevast valemist:

$$ATR = \frac{T - T_b}{I} \quad (2)$$

Kus **ATR** on keskmine maksumäär, **T** on maksud, **T_b** on maksutagastus ja **I** on tulu.

Efektiivne maksumäär (ingl k *effective tax rate – ETR*) näitab, kui palju inimene oma kogu tuludelt maksudeks peab maksma. See maksumäär võtab arvesse lapsetoetusi ning maksutagastust.

Efektiivse maksumäära puhul lähtutakse järgnevast valemist:

$$ETR = \frac{T - T_b}{I + B} \quad (3)$$

Kus **ETR** on efektiivne maksumäär, **T** on maksud, **T_b** on maksutagastus, **I** on tulu ja **B** on toetused.

Esimesena analüüsitakse erineva sissetulekuga ilma lasteta leibkondi. Analüüsitakse ühe inimese kuu sissetulekut ning sellelt arvatavaid maksumäärasid. Andmed on välja toodud tabelis 2. Tabelis on välja toodud kahe aasta võrdlus, kus võrreldakse tulugruppide sissetulekut, suurust, tulumaksukulu, maksutagastust ning maksumäärasid.

Tabel 2. Ilma lasteta leibkonna maksumäärade võrdlus %-des tulugruppide lõikes 2016. ja 2017. aastal (autori arvutused)

Tulugrupid	Aasta	Brutopalk eurodes	Tulumaksu kulu eurodes	Maksutagastus eurodes	ETR %	ATR %	MTR %
Miinimumpalk	2016	430	48,90	0	11,37	11,37	19,28
	2017	470	54,62	54,62	0	0	0
1/2 keskmisest palgast	2016	573	76,47	0	13,35	13,35	19,28
	2017	605,50	80,74	16,08	10,68	10,68	54,78
2/3 keskmisest palgast	2016	764	113,30	0	14,83	14,83	19,28
	2017	807,30	119,68	0	14,82	14,82	19,28
keskmine palk	2016	1146	186,95	0	16,31	16,31	19,28
	2017	1211	197,48	0	16,31	16,31	19,28

Esimeseks sissetuleku klassiks on miinimumpalka teenivad inimesed. Brutopalka tõus on olnud aastaga 40 eurot. Tulumaksuvabamiinimumi tõsteti aga 10 euro võrra. Sellest tulenevalt on tõusnud ka tulumaksukulu, mis on ligemale kuus eurot. Kuna uudse

asjana võeti kasutusele maksutagastus, siis antud sissetuleku lõikes on see 54,62 eurot ühes kuus. Tänu sellele on efektiivne maksumäär eelnevalt 11,37%-lt läinud nulli. Ehk inimene ei pea oma saadud toetustest ning teenitud tuludelt ühtegi eurot maksudeks tasuma. Samuti on null ka keskmine maksumäär, mis tähendab seda, et sissetulekutelt ei pea ühtegi eurot maksudeks tasuma. Piirmaksumäär on antud sissetulekuga inimeste hulgas samuti null, kuid eelnevalt oli see 19,28%. See tähendab seda, et ühe lisaeuro teenimisel ei pea inimene täiendavalt midagi maksudeks tasuma. See on tingitud sellest, et tulumaks tagastatakse miinimumpalka teenivatele inimestele kogu ulatuses.

Pool keskmisest palgast teenivatel inimestel suurenes sissetulek aastaga 32,5 eurot. Tulumaksukulu suurenes selles klassis üle nelja euro. 2017. aastal on maksutagastuseks 16,08 eurot. Efektiivne maksumäär langes ligikaudu 3%. See on tingitud maksutagastuse kasutusele võtmisest. Keskmise maksumäära puhul on näitajad samad, mis efektiivse maksumäära puhul. Piirmaksumäär on oluliselt suurenenud, milleks on 35%. See tähendab seda, et täiendava euro teenimisel tuleb võrreldes 2016. aastaga maksudeks tasuda 35 eurosentit rohkem. Võrreldes miinimumpalka teenivate inimestega peavad nad ühelt eurolt maksudeks tasuma üle 54 eurosendi.

Inimestel, kes teenivad 2/3 keskmisest palgast, suurenes brutotulu 43,3 eurot. Sellest tulenevalt suurenes ka tulumaksukulu üle kuue euro. Maksutagastus on inimestele, kelle aastane makstulu on kuni 7818 ehk 651,5 eurot ühes kuus. Sellest tulenevalt maksutagastus seda sissetuleku klassi enam ei mõjuta. Seega on nii efektiivne kui ka keskmine maksumäär samad ehk 14,83%. Piirmaksumäär on samuti muutumatu ning selleks on 19,28 %.

Keskmine palk suurenes aastaga 65 eurot. 2016. aastal oli keskmiseks palgaks 1146 eurot (Statistikaamet, 2017). 2017. aasta keskmiseks palgaks prognoositakse 1211 eurot (Rahandusministeerium, 2017). Prognoositud sissetulek on võetud eelduseks arvutuste tegemisel. Tulumaksukulu suurenes ligemale 11 eurot. Eelpool nimetatud klassi ei mõjuta maksutagastus, seega on ka siin efektiivne- ja keskmine maksumäär aastate lõikes samad ehk 16,31%. Piirmaksumäär on samuti muutumatu, kuna maksudeks tasutakse võrdne protsent oma tuludelt (vt tabel 2).

Teisena analüüsitakse erineva sissetulekuga kahe lapsega leibkondi. Andmed on välja toodud tabelis 3. Taaskord analüüsiti ühe inimese sissetulekut eeldusel, et tema saab

toetusi. Töös on arvestatud toetusena lastetoetust, sest selle osas toimub seadusemuudatus. Ühe lapse pealt makstakse 50 eurot toetust kuus ning kahe lapse puhul on selleks 100 eurot.

Tabel 3. Kahe lapsega leibkonna tulumaksukulu ja maksutagastus eurodes ning maksumäärade võrdlus %-des tulugruppide lõikes 2016. ja 2017. aastal (autori arvutused)

Tulugrupid	Aasta	Tulumaksukulu eurodes	Maksutagastus eurodes	ETR %	ATR %	MTR %
Miinimum palk	2016	0	0	0	0	0
	2017	0	0	0	0	0
1/2 keskmisest palgast	2016	45,67	0	6,79	7,97	19,28
	2017	49,94	0	7,08	8,25	19,28
2/3 keskmisest palgast	2016	51,7	0	9,55	10,8	19,28
	2017	58,08	0	9,79	11,01	19,28
keskmine palk	2016	125,35	0	12,53	13,63	19,28
	2017	135,88	0	12,71	13,76	19,28

Miinimumpalka teenivate inimeste puhul suureneb tänu toetusele sissetulek. Uue süsteemi järgi arvestatakse toetusi maksutagastuse arvutamisel. Alates teisest lapsest on ka täiendav maksuvaba tulu aastas 1848 eurot iga lapse kohta (Maksu- ja Tolliamet, 2017). Sellest tulenevalt on kahe lapse puhul täiendav maksuvaba tulu 1848 eurot, mis teeb ühes kuus täiendavaks maksuvabastuseks 154 eurot. Selline säte aitab vähendada tulumaksukulu.

Kuna tulumaksukulu on null, siis ei kuulu ka midagi tagastamisele. Sellest tingituna on efektiivne maksumäär null nagu ka keskmine maksumäär. Kuna inimesel puudub maksukoormus, siis ei saa arvutada piiramaksumäära.

Pool keskmisest palgast teenivad inimesed väljuvad maksutagastuse kategooriast lapsetoetuse tõttu, kuna see tõstab kogutulu. Nagu tabelist 3 on näha, siis aastate võrdluses on efektiivne maksumäär tõusnud 0,3%. See tähendab seda, et 2017. aastal peavad kahe lapsega pered näiteks 100 eurolt maksudeks tasuma 30 euro senti rohkem kui 2016. aastal. Keskmise maksumäära tõus jäi samuti 0,3% lähiste. Nagu näha siis

aitab lastetoetus maksukoormust vähendada ligikaudu 1% ulatuses. Piirmaksumäär püsib selles sissetuleku kategoorias muutumatuna ehk 19,28%.

2/3 keskmisest palgast teenivatel inimestel on maksukoormus olnud samuti tõusvas trendis. Taaskord jääb muutus 0,2% ümber, mis on tingitud üldisest palgakasvust. Varasema 9,55% asemel on nüüd efektiivne maksumäär 9,79%. Keskmise maksumäär on 11,01%. Nagu näha, siis tulu kasvades aitab lastetoetus vähendada maksukoormust. Antud juhul on keskmise ja efektiivse maksumäära vahe 1,2%. Piirmaksumäär püsib taaskord muutumatuna.

Keskmi palka teenivate inimeste puhul on maksumäärade tõus ligikaudu 0,2%. Lastetoetus aitab maksukoormust vähendada ligemale 1% võrra. Kõige enam mõjutab maksutagastus kahe lapsega peresid, kelle sissetulek on üle miinimumpalga. Kui sissetulek jääb koos toetusega 480 euro ja 550 euro vahele, siis on piirmaksumäär koguni 54,28%. see tähendab seda, et täiendava euro teenimisel tuleb sellest pisut üle 54 eurosendi maksudeks tasuda.

Kolmandana analüüsitakse erineva sissetulekuga kolme lapsega leibkondi. Andmed on välja toodud tabelis 4. Siinkohal analüüsiti ühe täiskasvanud leibkonna liikme sissetulekuid ja toetusi ühe kuupalga ulatuses. Kuna toimus seaduse muudatus, et kolme lapsega pered saavad täiendava lisatoetust, siis varasema 200 euro asemel on uueks toetuse summaks 500 eurot (vt tabel 3).

Tabel 4. Kolme lapsega leibkonna tulumaksukulu ja maksutagastus eurodes ning maksumäärade võrdlus %-des tulugruppide lõikes 2016. ja 2017. aastal (autori arvutused)

Tulugrupid	Aasta	Tulumaksukulu eurodes	Maksutagastus eurodes	ETR %	ATR %	MTR %
Miinimumpalk	2016	0	0	0	0	0
	2017	0	0	0	0	0
1/2 keskmisest palgast	2016	0	0	0	0	0
	2017	0	0	0	0	0
2/3 keskmisest palgast	2016	51,7	0	5,36	6,77	19,28
	2017	58,05	0	4,44	7,19	19,28
Keskmise palk	2016	125,35	0	9,31	10,94	19,28
	2017	136,07	0	7,94	11,22	19,28

Kolme lapsega pere puhul saadi 2016. aastal toetust ühe lapse pealt 50 eurot ning alates kolmandast lapsest täiendavalt 100 eurot. Ehk kolme lapse pealt saadi 2016. aastal täiendavalt toetust 200 eurot. 1. juulist 2017. aastast hakkab kehtima uus säte, kus alates kolmandast lapsest makstakse täiendavalt lasterikka pere toetust 300 eurot, seega saab pere 500 eurot toetust ühes kuus (Perehüvitiste seadus, 2017).

Kuna miinimumpalka teenivate inimeste tulu suureneb 500 euro võrra, siis see mõjutab ka maksutagastust. Nimelt ületab kogutulu 651,5 euro piiri, milleni maksutagastust arvutati ning tagasi maksti. Samuti mõjutab maksukoormust asjaolu, et kolme lapse puhul on täiendavaks maksuvaba tuluks 3696 eurot, mis teeb ühes kuus 308 eurot. Seega jääb kogu maksuvaba tulu üle 480 euro ühes kuus. Sellest tulenevalt on nii miinimumpalka kui ka pool keskmisest palgast teenivate inimeste puhul efektiivne-, keskmine- ja piirmaksumäär null. Nendes leibkondades ei avalda tagasimakse mõju.

Muudatused hakkavad mõju avaldama alles 2/3 keskmisest palgast teenivate inimeste juures. Täiendav lastetoetus alates kolmandast lapsest aitab vähendada efektiivset maksumäära 0,9% ulatuses. Keskmine maksumäär on tõusnud ligikaudu 0,4%. See näitab, et suurenenud lapsetoetusest on kasu, kuna see aitab vähendada maksukoormust. Piirmaksumäär püsib selles tulugrupis muutumatuna.

Keskmine palka teenivate inimeste puhul väheneb samuti efektiivne maksumäär, kuna selle arvutamisel arvestatakse toetusi. Selles tulugrupis väheneb efektiivne määr ligemale 1,4%, varasemalt 9,31%-lt langeb see 7,94%-ni. Efektiivne maksumäär näitas, kui palju peab inimene oma kogutuludelt maksudeks tasuma. Toetuse suurenemise tulemusel peab inimene näiteks 100 eurolt 1,4 eurot vähem maksudeks tasuma. Keskmine maksumäär seevastu tõuseb 0,3%. Need arvud kinnitavad taaskord seda, et tagasimakse madalapalgalistele vähendab maksukoormust. Kahe lapsega perede puhul tõusis efektiivne maksumäär tulu kasvades, kuid kolme lapsega peredes on see langevas trendis.

Viimasena analüüsitakse efektiivset-, keskmist- ja piirmaksumäära. Analüüsitakse, kui suur on erinevus, mis on tingitud seaduse muudatustest ehk madalapalgaliste tagasimaksest ning lastetoetuse suurendamisest. Tabelis 5 on välja toodud muutused protsendipunktides 2016. aasta ja 2017. aasta vahel. Negatiivsed tulemused näitavad,

kui palju maksukoormus seaduse muudatuse tulemusel vähenes. Positiivsed tulemused näitavad, kui palju maksukoormus tõusis.

Tabel 5. Efektiivse-, keskmise- ja piirmaksumäära muutus %-punktides tulugruppide ning leibkonna suuruse lõikes (autori arvutatud)

Tulugrupid	ETR			ATR			MTR		
	ilma lasteta pere	2 lapsega pere	3 lapsega pere	ilma lasteta pere	2 lapsega pere	3 lapsega pere	ilma lasteta pere	2 lapsega pere	3 lapsega pere
Miinumipalk	-11,37	0	0	-11,37	0,00	0	-19,28	0	0
1/2 keskmisest palgast	-2,67	0,29	0	-2,67	0,28	0	35,5	0	0
2/3 keskmisest palgast	0	0,24	-0,92	-0,01	0,21	0,42	0	0	0
keskmise palk	0	0,18	-1,37	0	0,13	0,28	0	0	0

Analüüsi tulemusel selgus, et efektiivne maksumäär vähenes kõige enam ilma lasteta peredes, kes teenivad miinimumpalka. Uue muudatuse kohaselt peab inimene oma tulult, kuhu kuuluvad ka toetused, 11,37 protsendipunkti vähem maksudeks tasuma. Kahe ja kolme lapsega peredes efektiivne maksumäär ei muutunud. Järelikult ei avaldanud käesolev tagasimakse nendes leibkondades mõju. Pool keskmisest palgast teenivatel inimestel, kel ei ole lapsi, vähenes efektiivne maksukoormus 2,67 protsendipunkti. Kahe lapsega peredes tõusis efektiivne maksumäär väga väikesel määral ning kolme lapsega peredes oli see muutus null. Maksutagastus ei mõjutanud lastega peresid, kuna tulude suurenemisel väljuti maksutagastuse kategooriast.

Kõige väiksem mõju seaduse muudatusega oli 2/3 keskmisest palgast ning keskmist palka teenivatel inimestel. Seal jäi ilma lasteta peredes näitajad muutumatuks. Küll tekkis erinevus peredes, kus on kaks või kolm last. Kahe lapsega peredes efektiivne maksumäär tõusis. Kolme lapsega peredes seevastu efektiivne määr langes, kuid muutused jäid enamasti alla ühe protsendipunkti.

Keskmise maksumäära puhul on taaskord ilma lasteta peredes maksukoormus langenud. Näitajad sarnanevad efektiivse maksumääraga, kuna neil puuduvad toetused. Kui peres on kaks last, siis keskmine maksumäär on miinum sissetuleku juures null.

Järgnevas tulugrupis on määr tõusnud 0,28 protsendipunkti võrreldes eelneva aastaga. Tagasimakse madalapalgalistele ei ole kahe lapsega perede puhul positiivset mõju avaldanud. Kolme lapsega peredes on määr muutumatu kahes esimeses tulugrupis, kuna täiendava maksuvabastuse tõttu ei teki maksukoormust. Määr tõusvat trendi on näha alates 2/3 sissetulekut teenivate inimeste puhul.

Piirmaksumäär puhul oli taaskord suurim erinevus inimeste hulgas, kellel puuduvad lapsed ning saavad miinimum palka. Nende puhul vähenes määr 19,28 protsendipunkti ehk piirmaksumäär on selles tulugrupis null. Lühidalt öeldes ei pea selles tulugrupis olevad inimesed uue maksutagastuse kohaselt ühe täiendava lisaeuro teenimisel ühtegi senti maksudeks tasuma. Järelikult avaldas muudatus antud juhul positiivset mõju. Negatiivset mõju avaldas muudatus pool keskmisest palgast teenivatele inimestele, kellel ei ole lapsi. Maksumäär tõusis koguni 35,5 protsendipunkti. Kui algselt oli piirmaksumääraks pisut üle 19%, siis uue seadusemuudatuse tõttu on see üle 54%. Järelikult maksab inimene, kelle ei ole lapsi, selles tulugrupis ühe lisa euro teenimisel täiendavalt 54 euro senti maksudeks. Kahe ja kolme lapsega perede puhul ei avaldanud tagasimakse vaadeldud tulugruppides maksumääradele mõju.

Kõige paremat mõju avaldab madalapalgaliste tagasimakse miinimumpalka teenivatele inimestele, kellel puuduvad lapsed. Nende keskmine- ja efektiivne maksumäär väheneb üle 10 protsendipunkti. See tähendab seda, et maksukoormus väheneb ning tagasimaksest on kasu. Mida enam sissetulek tõuseb, seda enam väheneb ka tagasimakse ning tulu kasvades avaldab muudatus üha vähem mõju. Samuti on miinimumpalga juures piirmaksumäär null, ehk inimesed ei pea täiendava euro teenimisel maksudeks midagi tasuma. Selline positiivne mõju avaldub paraku ainult väga väikesele tulugrupile. Nimelt avaldub mõju kuni 485 euroni. Sealt edasi hakkab tagasimakse vähenema ning inimestel tekib maksukoormus.

485 eurost kuni 651 euroni on piirmaksumäär üle 54%. Sealt edasi on taaskord piirmaksumäär 19,28%, järelikult avaldab muudatus kõige suuremat negatiivset mõju inimestele, kes jäävad maksutagastuse tulugruppi. Loodetud maksukoormuse vähenemise asemel peavad inimesed täiendava tulu teenimisel rohkem maksudeks tasuma kui enne seadusemuudatust. Madalapalgalised küll võivad antud muudatusest, aga seda koormust hakkavad kandma inimesed, kes teenivad kuni 651

eurot. Järelikult võib juhtuda, et on kasulik teenida mõni euro vähem või siis rohkem, et pääseda suuremast maksukoormusest. Malloy (2016, p. 61) toob välja, et kõrge piirmaksumäär võib vähendada ebavõrdsust enne maksustamist ning tõsta keskmist sissetulekut. Tehtud arvutuste puhul võib järeldada, et inimestel tekib suurem motivatsioon palgatõusule, et pääseda kõrgest piirmaksumäärast. Seaduses tehtud muudatuse tõttu on nihkunud suurem maksukoormus pool keskmisest palgast teenivatele inimestele.

Ilma lasteta perede puhul võib kaduda motivatsioon hakata kõrgemat palka teenima, sest mõnekümne euro lisandumisel palgale või lisatoetuse saamisel suureneb piirmaksumäär väga suurel määral. Kui näiteks teenida 484 euro asemel 486 eurot, siis peab täiendava euro teenimisel üle poole maksudeks tasuma.

Lastega perede puhul mõjutab tagasimakse kõige rohkem kahe lapsega peresid. Nende maksumäärad on tõusvas trendis, kuna neid ei mõjuta maksutagastus ega täiendav lastetoetus. Kolme lapsega perede puhul väljutakse tagasimakset saavate inimeste tulugrupist, seega tagasimakse neid enam ei mõjuta. Nende puhul aitab pigem suurem lastetoetus kaasa, et pääseda suuremast maksukoormusest. Suurema sissetulekuga inimesi see enam mõjuta. Nendel puhul jääb maksukoormus samaks nagu enne seadusemuudatust.

Kõige suurema kasu saavad inimesed, kes teenivad miinimumpalka ning kellel ei ole lapsi. Kõige suuremat kahju peavad kandma aga inimesed, kel pole lapsi ja teenivad pool keskmisest palgast. Laiemalt vaadatuna väiksema sissetulekuga inimesed küll võivad, aga see maksukoormus on edasi kantud nendele inimestele, kes teenivad natukene rohkem. Probleemkohta ei ole lahendatud, vaid seda on nihutatud uude tulugruppi. Näiliselt küll riik kaotab tulumaksu kogumises, aga kõrgemat maksukoormust kandvad tulugrupid maksavad ringiga selle raha tagasi. Reaalsuses mõjutab tagasimakse seadusemuudatus väga väikest gruppi inimesi.

KOKKUVÕTE

Kõik riigid vajavad toimimiseks rahalisi allikad. Tulumaksu kogutakse fiskaalsel eesmärgil. Erinevates riikides on seaduses sätestatud erinevad maksumäärad. Kasutatakse nii astmelist kui ka ühetasandilist maksusüsteemi. Sellest sõltub inimeste maksukoormus. Inimeste tegelikku maksukoormust aitavad väljendada kõige paremini keskmine maksumäära ja piirmaksumäär.

Teema oli aktuaalne, kuna tulumaksuvaba miinimum tõusis 10 euro võrra. 2016. aastal oli tulumaksuvaba miinimumiks 170 eurot kuus ning 2017. aastal 180 eurot kuus. Uudse asjana võeti kasutusele tagasimakse madalapalgalistele. Sihtgrupiks on inimesed, kelle aastatulu jääb alla 7818 euro. Sedalaadi muudatused mõjutavad inimeste käitumist ning mõju avaldub eelkõige keskmise ja piirmaksumäära kaudu.

Lõputöö eesmärgiks oli analüüsida füüsilise isiku tulumaksu keskmisi ja piirmaksumäärasid Eestis.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet. Esimeseks oli anda ülevaade maksustamise eesmärkidest ja olemusest. Riigid koguvad makse peamiselt fiskaalsel eesmärgil. Peamine soov on katta valitsemisega seonduvaid kulutusi ning pakkuda elanikele erinevaid hüvesid. Maksu kogumisel esineb erinevaid põhimõtteid. Mõned riigid kehtestavad kõikidele maksumaksjatele ühetasandilise maksusüsteemi. Teised riigid seevastu rakendavad astmelist tulumaksusüsteemi. Tulumaksu puhul on tegemist otsese maksuga. Tulumaks on fiskaalsel eesmärgil kogutav maks, millel on ka regulatiivsed omadused. Regulatiivseteks funktsioonideks on allokatsiooni-, jaotus- ja stabiliseerimisfunktsioon.

Teiseks ülesandeks oli anda ülevaade keskmise ja piirmaksumäära arvutamise põhimõtetest. Keskmine maksumäär, efektiivne maksumäär ning piirmaksumäär aitavad iseloomustada tegelikku tulumaksusüsteemi koormust. Keskmist maksumäära iseloomustab maksukulu suhe maksutulusse, millelt on mahaarvamised tehtud. Efektiivne maksumäär on väga sarnane keskmisele maksumäärale, kuid selle puhul ei võeta arvesse mahaarvamisi. Piirmaksumäär puhul võetakse arvesse maksukuludid ning suurenevat sissetulekut. Seega annab piirmaksumäär ülevaate, kui palju peab ühe

lisäühiku teenimisel maksudeks tasuma. Need kolm tegurit näitavad, millist koormust peavad inividid kandma. Nende tegurite abil on näha, kui suurt moonutust maks tekitab. Seejärel on võimalik muuta mahaarvamisi või seaduses kehtestatud maksumäära.

Kolmas uurimisülesanne oli kirjeldada keskmist maksumäära ja piirmaksumäära mõjutavaid sätteid Eesti tulumaksusüsteemis. Eestis on üle kümne erineva teguri, mis mõjutavad tegelikke maksumäärasid. Erinevad maksuvabastused on tihedalt seotud keskmise-, efektiivse- ja piirmaksumääraga. Kui muutuvad maksuvabastused, siis muutuvad ka tegelikud maksumäärad. Samuti põhjustab muutust seaduses kehtestatud maksumäär. Olulist mõju avaldab lastetoetus ning tagasimakse madalapalgalistele töötajatele.

Neljandaks uurimisülesandeks oli arvutada Eestis kehtiva füüsilise isiku tulumaksu keskmised ja piirmaksumäärad leibkondade tulutasemete ja suuruste lõikes. Andmete analüüsist selgus, et tagasimakse ja lastetoetus avaldab nii positiivset kui ka negatiivset mõju. Inimesed, kellel ei ole lapsi ning on miinimum sissetulek, võivad seadusemuudatusest enim. Nemad ei pea täiendava lisaeuro teenimisel midagi maksudeks tasuma. Küll aga inimestel, kes teenivad koos toetusega kuni 651 eurot ühes kuus, suureneb tagasimakse seadusemuudatuse tõttu maksukoormus rohkem kui kaks korda. Nende üldine maksukoormus küll väheneb aga lisaeuro teenimisel peavad nad üle poole sellest maksudeks tasuma.

Edaspidi peaks täiendavalt uurima keskmist ja piirmaksumäära näidisperede lõikes, kus võetakse arvesse kõik sissetulekud, toetused ning maksuvabastused. Eeskätt tuleks uurida inimesi, kelle ühekuine tulu jääb alla 700 euro. Samuti võiks täiendavalt uurida, milline mõju on sellisel tulumaksu tagasimaksetel ümbrikupalga maksmisele.

SUMMARY

All the in the world need finances to function. Income Tax is collected by a fiscal purpose. Different countries may have different tax rates. Average Tax Rate and Effective Tax Rate are two main real rates what are showing people real tax burden.

Thesis name in English be Average Tax Rate and Marginal Tax Rate in Estonian Personal Income Tax System.

Document is written in Estonian language and it contains two main chapters, each containing two subsections in total up to 38 pages. The author refers to 25 sources.

The problem of this thesis is topical due to fact that during recent years minimum tax rate has been increased and it is predicted to increase even more. Fully new approach is income tax return for underpaid workers. This type of changes in Tax System will affect human behaviour and it reveals through Effective, Average and Marginal Tax Rates. It is important to see which are affects of new tax provision.

The aim of this thesis is to analyse the Average and Marginal Effective Tax Rate of Income Tax of households based on income levels and its size.

In order to achieve the purpose of the thesis, the author has set the following research assignments:

1. To provide an overview from taxation principles and its purpose.
2. To give an overview from different type of Tax Rates what burdens the Tax System.
3. To describe the Average Tax Rate and the Marginal Tax Rate of tax provisions affecting the Estonian Tax System.
4. To calculate Average Tax Rate and the Marginal Tax Rate of Personal Income Tax household income and size in Estonia.

Current thesis gives theoretical overview about income principles and targets of different Tax Rates, which implicate income Tax System. It was used quantitative methods for empirical part of this thesis. Analyse show that child support and payback

for lowest income persons have positive and negative result. In addition, tax provision had positive result for the people who get lowest income. The negative result on tax provision had for people whose income is little bit bigger than half of average income. They have lower tax burden, but they have to pay more than 50 eurocents for taxes if they get one extra euro.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Agnew, J., Badie, B., Berg-Schlosser, D., Morlino, L., 2011. Tax policy. *International Encyclopedia of Political Science*, pp. 2583-2591.

Baunsgaard, T., Symansky, S. A., 2009. *Automatic fiscal stabilizers*. Washington: International Monetary Fund.

Dictionary of Financial Terms, 2008. *Financial Dictionary*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <http://financial-dictionary.thefreedictionary.com/Effective+tax+rate>
[Kasutatud 09.04.2017]

Holmes, K., 2006. *Tulu mõiste multidistsiplinaarne analüüs*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

James, S. & Nobes, C., 1992. *The Economics of Taxation*. Birmingham: Prentice Hall International.

James, S. & Nobes, C., 2004. *The Economics of Taxation*. Harlow: Prentice Hall

Maag, E., Steurle, E. C., Charkravarti, R. & Quakenbush, C., 2012. How Marginal Tax rates affect families at various levels of poverty. *National Tax Journal*, pp. 759-782.

Maksu- ja Tolliamet, 2016. *Madalapalgaliste töötajate toetus*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <http://www.emta.ee/et/eraklient/tulu-deklareerimine/madalapalgaliste-tootajate-toetus-2017-aastal> [Kasutatud 25.03.2017]

Maksu- ja Tolliamet, 2016. *Kingitused ja annetused*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<http://www.emta.ee/et/eraklient/tulu-deklareerimine/kingitused-ja-annetused>
[Kasutatud 06.04.2017]

Maksu- ja Tolliamet, 2016. *Koolituskulust üldiselt*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<http://www.emta.ee/et/eraklient/tulu-deklareerimine/koolituskulust-uldise>
[Kasutatud 07.04.2017]

Malloy, L. C., 2016. Do Lower Top Marginal Tax Rates Slow the Income Growth of Workers. *Labour. Review of Labour Economics Industrial Relations*, pp. 61-87. Leitud: EBSCOhost. [06.05.2017].

OECD, 1996. *Definition of Taxes*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.oecd.org/daf/mai/pdf/eg2/eg2963e.pdf>

Perehüvitiste seadus (2017)

Purju, A., Tammeraid, A., 1998. *Avaliku sektori ökonomika*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://archive.li/JKy1A> [Kasutatud 27.03.2017]

Rahandusministeerium, 2017. *Rahandusministeeriumi kevadine majandusprognoos 2017*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.fin.ee/majandusprognoosid/> [Kasutatud 25.04.2017]

Randmaa, T., Ralend, E., Rohelaan, R., Kupp, A., Mägi, J., 2007. *Ettevõtluse alused*. Tallinn: OÜ Infotrikk

Rõõm, T., 2003. *Tootmistegurite maksustamine ja tööpuudus Eestis*. rmt: Kroon ja Majandus., 34-42.

Statistikaamet, 2017. *Pressiteade nr 24.* [Võrgumaterjal] <https://www.stat.ee/pressiteade-2017-024> [Kasutatud 26.04.2017]

Stiglitz, J. E., 1999. *Economics of the public sector*. New York: W. W. Norton & Company, Inc.

Stiglitz, J. E., 1995. *Ühiskondliku sektori ökonomika*. Tallinn: AS Külim.

Tammert, P., 2006. *Tulumaks*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Tulumaksuseadus (2017)

Tööturuteenuste ja –toetuste seadus (2016)

Võrk, A., 2014. *IRLi ettepaneku koosmõju toetustega*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://mottehommik.praxis.ee/kaskoikvoidavadirliettepanekust/> [Kasutatud 15.04.2017]

Wolowiec, T., Skica, T., Gercheva, G., 2014 Income taxes, public fiscal policy and economic growth. *e-Finanse*, pp.52-64.